

POTRAGA ZA SVIJETOM LJEPOTE

Nusret Isanović, *Razumijevanje islamske umjetnosti*, Islamski pedagoški fakultet i „El-Kalem“, Sarajevo, 2009.

Činjenica koju nije potrebno pretjerano dokazivati jeste da je potražnja za vjerskom literaturom u minulim decenijama u velikom porastu. Broj naslova koji se objavi svake godine je sve veći pa se i najupućeniji teško nose sa svim objavljenim knjigama iz sfere islamistike. Reklo bi se, na temelju toga, da je islam kao duhovno-povijesni i kulturno-civilizacijski fenomen samim tim poznatiji, bliži i razgovjetniji. Međutim, imam osjećaj da se radi upravo o suprotnom. Umjesto da ovoliki broj knjiga stvara red u našim glavama i srcima on ponekad više stvara nered i konfuziju. Mnogostvo glasova i autorskih imena koji se javljaju na našoj intelektualnoj i literarnoj sceni više generiraju zaglušujuću kakofoniju nego razgovjetne glasove o onome šta islam jeste u svojoj suštini. Na putu prelaska iz faze zbuđenosti i konfuzije u stanje uravnoteženosti i reda nužno je graditi kritički otklon spram tekstova koji se prevode i pišu i više reda u produkciju islamske literature. Otuda toliko tekstova i studija npr. o političkom islamu (što je legitimna tema), a tako malo onih tekstova koji nastoje razbistriti samo dno islama, dotaći njegovu autentičnu narav. Takva literatura obično stoji u sjeni agresivnog dnevno-političkog interpretiranja islama koja zadovoljava potrebu za njegovim instant tumačenjima i prezentiranjima. Tek što se pojavi neka nova zapadnjačka teorija istom se javlja i „najnovije“ tumačenje islama koje kolerira islam sa ovim „svježim“ otkrićima zaboravljajući da tim putem islamsku univerzalnost guramo u subordiniranu poziciju spram ljudskih i partikularnih teorija. Ovo nikako ne znači da se ne pišu i ne izdaju i hvale vrijedna djela, već da su ova djela ipak rariteti, djela sa margine koja ne pripadaju glavnim tokovima tumačenja islama. Jedna od knjiga koja o islamu nastoji govoriti iz islama, na temelju vlastitih referenci je knjiga *Razumijevanje islamske umjetnosti* Nusreta Isanovića. Ovo djelo se iz štampe pojavilo još 2009. godine, ali se o njemu neočekivano malo govorilo i pisalo, što posvjedočuje moju radnu tezu o zanemarivanju važnih djela naše intelektualne baštine. Bez dvojenja smatram da ovakva knjiga i ova tema zaslužuju našu punu pažnju i intelektualnu budnost na što želimo skrenuti pažnju ovim kratkim prikazom. Samim svojim vizualnim

identitetom ona pokazuje da je drugačija, da je urađena s puno ljubavi bez pretjerane želje za komercijalizacijom od koje boluju mnoga izdanja. Ovo je djelo štampano u masnom papiru sa mnoštvom precizno odabranih i reprezentativnih ilustracija što je, svakako, značajno podiglo cijenu knjige, ali ju je opredijelilo za istinske zaljubljenike dobre knjige. Ovu ekskluzivnost dodatno osnažuje sam jezik koji Isanović razvija i razastire na stranicama ove knjige. Radi se o visoko profiliranom, rafiniranom i istančanom filozofskom diskursu što je prednost, ali nekada i mahana. Prednost je jer nam pokazuje Isanovićevu erudiciju i filigransku preciznost upotrebe jezika. Imamo osjećaj da on nastoji stvoriti autentični jezik teološko-filozofske islamske misli. Nedostatak je jer je prosječan čitalac nesviknut na ovaj vid štiva što zahtijeva ili vanredan intelektualni napor ili prerano odustajanje od čitanja knjige.

Knjiga *Razumijevanje islamske umjetnosti* plod je višegodišnjeg istraživanja i tematiziranja fenomena umjetnosti od strane Nusreta Isanovića, vanrednog profesora na Islamskom pedagoškom fakultetu u Zenici. S obzirom da se Isanović u svom dosadašnjem znanstvenom radu dominantno bavio islamskom umjetnošću, njenom naravi i suštinom, ova je knjiga plod i rezultat tih nastojanja. Dakle, radi se o djelu koje progovara o kvintesenciji umjetnosti koja se radala i producirala u okrilju moćne i ustalasane islamske povijesti. Autor sa ovom knjigom i radovima koji su smireni među njenim koricama nastoji razbiti stereotipne predodžbe evrocentričnog uma koji je ovladao i našom sviješću o „postojanju samo jedne umjetnosti dostojne ideje povijesti“ (N. Isanović). Radi se, naprosto, o činjenici pretakanja ideje evolucije u društvene i teorijske znanosti sa nesagledivim posljedicama. U ovoj perspektivi definira se gradacija umjetničkog genija od nižih ka višim formama i oblicima u kojoj je evropska, moderna umjetnost sami vrh i kulminacija povijesti umjetnosti.

Ova, u osnovi orijentalistička percepcija svijeta, previđa da svaka velika kultura (a islamska to nesumnjivo jeste) posjeduje vlastita načela i izgrađene obrasce za razvoj umjetnosti. Umjetnost je univerzalna antropološka činjenica i svaka kultura gradi autentičnu umjetnost na temelju vlastite filozofije, metafizičkih načela i duhovno-povijesnih ishodišta. Kada kažemo filozofija, ne mislimo pod tim na diskurzivnu znanost već na svjetonazor, ideologiju, samorazumijevanje koje svaka ljudska zajednica mora imati da bi uopće postojala. To je ta duhovna jezgra na temelju koje se gradi cjelokupna kultura i umjetnost. Stoga je proučavanje i razumijevanje islamske

umjetnosti ujedno put ka zahvatanju u suštinu islama kao takvog. Ovdje ćemo se sjetiti Tithusa Burckhara koji je rekao da je najbolji put da upoznamo šta je islam kao posjetimo ibn Tulunovu džamiju. Nasr dodaje, i mnoge druge velike i monumentalne džamije islamskog svijeta, također. Drugačije kazano, iskonska potraga za ljepotom samo je drugi izraz čežnje za Allahom koja stoji u primordijalnoj ljudskoj naravi. No, kao što treba kultivirati naš latentni religiozni doživljaj, tako i osjećaj za lijepo treba privesti višim formama kroz edukaciju. Zaključak se nameće sam po sebi. Kao što nam trebaju vjerski učitelji tako su nam neophodni i učitelji ljepote koji će nas voditi na putu dozezanja ljepote. Držim da se u ovome ogleda misija *Razumijevanja islamske umjetnosti* koju nam podaruje prof. Isanović.

Djelo je podijeljeno u nekoliko poglavlja, a to su: osobenost islamske umjetnosti, Znakovna narav islamske umjetnosti, Ka'ba prototipsko djelo islamske umjetnosti, Islam – grad, civilizacija, umjetnost, Kupola na stijeni – označiteljica početka povijesti islamske umjetnosti, Velika džamija u Damasku kao simbioza islama i kultura Orijenta i posljednje poglavlje, Islamska arhitektura – principi i karakteristike.

Ovi naslovi nam kazuju da je ovo knjiga koja nastoji skicirati presjek razvoja islamske umjetnosti, definirati njene magistralne karakteristike i uvesti nas u razumijevanje filozofije umjetnosti i njene naravi. Stoga je ovo nezaobilazno štivo za razumijevanje islama. Ova knjiga postaje značajnija imamo li u vidu činjenicu da je Isanović jedan od rijetkih domaćih autora koji se bavi ovim obzirom islama, što nas opredjeljuje da s punim pravom preporučimo čitanje ove knjige.

Samedin KADIĆ

POTRAGA ZA IZGUBLJENIM SVJETOVIMA SMISLA

Dželaludin Rumi, *Tajne uzvišenosti*, preveo Munir Drkić, „Bookline“, Sarajevo, 2011.

Kada su glasovitu Annamariu Schimmel zapitali zašto voli islam odgovorila je: „Zato što muslimani Boga uzimaju za ozbiljno“. Uzimati Boga za ozbiljno, znači ne samo vjerovati u Njegovo postojanje, naprosto da Bog jeste, nego definira i način na koji se u Njega veruje. Muslimani vjeruju u stalno objavljujućeg Boga (Deus revelatus) i ne priznaju Božiju odsutnost iz svijeta stvaranja (Deus absconditus).

Muslimani vjeruju u Boga Jedinoga koji je blizu, ovdje i sada, koji se ne da staviti u graničnike ljudskog uma i definiranja ali se ipak može dosegnuti čistim srcem i iskrenom molitvom. No, put do istinske spoznaje i samospoznaje ide preko Tradicije koju s punim pravom stavljamo sa velikim T, jer ova riječ ne podrazumijeva isto što i bilo koje drugo preneseno znanje. Tradicija podrazumijeva konstitutivnu i interpretativnu Tradiciju islama. Ono što je dragi Bog u formi Kur'ana i sunne prenio ljudima i putevi razumijevanja ove Tradicije od muslimanskog mislećeg i vjerujućeg srca. Prekid sa Tradicijom koji su Bošnjaci iskusili (ponajviše u eri komunizma) značio je i gubitak osjećaja za duhovnost, za sveto, da sve stvari i pojave oko sebe razumijevamo kao ajete/znakove koji nas vode Jednome. Ovaj tragični diskontinuitet uzrokovao je nesagledive posljedice po naš religijski identitet, po naše samorazumijevanje da će trebati velika pribranost i ustrajnost kako bismo uspostavili kontinuitet Tradicije i sabrali krhotine vlastitog vjerničkog identiteta. Povratak autentičnoj Tradiciji moguć je kroz oživljavanje one literature na kojoj je ta Tradicija zasnovana. Bez relevantnih tekstova koji su posredovali našu duhovnost, kultivirali je i oplemenjivali nemoguće je graditi i razvijati vlastitu „kontemplativnu inteligenciju“ (Frithjof Schuon), posebice u nevaktu kakav je današnji.

Jedan od takvih autora koji je, naravno, nezaobilazan u našem duhovnom odrastanju i uspravljanju jeste i Dželeludin Rumi, koji je rođen 1207. godine u Belhu, a umro 1273. godine u Konji koja je danas slavna baš po njemu. Prisutnost njegova učenja u Bosni datira još od samih početaka islama u ovim krajevima i može se reći da nikada nije ni prekidana, mada je njen utjecaj u pojedinim razdobljima bio reduciran na tanki curak koji je samo rijetke zaljubljenike mogao napojiti. Jedna od prepreka ka njegovom značajnijem uplivu bila je i jezička barijera, jer su najslavnija djela muslimanske Tradicije pisana na orijentalnim jezicima pa su ostala nerazgovjetna većini populacije. Posljednjih godina, hvala Bogu, imamo sve više dobrih poznavalaca ovih jezika koji nas ponovo uvode u svjetove literature koja je stoljećima bila izvorom duhovne snage naše zajednice.

Jedno od takvih djela je i knjiga *Tajne uzvišenosti* koju nam je preveo mladi (samo po godinama) Munir Drkić, viši asistent na Odsjeku za perzijski jezik Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Treba kazati da smo već imali prijevod ovog djela, ali je Munirov prijevod ipak izraz zrelijeg prevodilačkog iskustva, pitkiji je, tečniji i razumljiviji. Lišen je suvišnih arhaizama i sufijske terminologije, ali je ipak zadržao

patinu starine pa čitalac ne gubi osjećaj da čita dravno djelo.

Rumi je napisao ili potpisao ukupno pet djela, od kojih je najznačajnije i najslavnije, svakako, *Mesnevi*, gnostički spjev u šest svezaka i sa preko 26 000 distiha koji mu je osigurao nepralaznu slavu. Od ovog obimnog djela prevedeno je tek dva toma sa perzijskog i treći tom sa engleskog jezika. Tu je i djelo *Veliki divan*, također u stihu od kojeg su tek fragmenti prevedeni i to tek 2005. godine.

Najslavnije od tri prozna djela (*Mek-tubat/Spisi* i *Sedam skupova* su druga dva prozna djela) je svakako djelo *Tajne uzvišenosti* koje je u ranijem prijevodu nosilo neobičan naslov *Fihi ma fihi – U njemu je ono što je u njemu*. Prevodilac je s punim pravom pribjegao drugom naslovu jer se spominje u nekim od najstarijih rukopisa ovog djela i svakako je bliži određenju suštine i naravi djela. Ovo djelo je zbirka Rumijevih kazivanja o različitim temama iz oblasti te-savvufa i gnosticizma kazivanih u periodu od 20 godina Rumijeva života. Kažemo kazivanih jer je riječ upravo o tome da je on usmeno izlagao svoje učenje, odgovarao na različita pitanja i u različitim situacijama koja su njegovi učenici zapisivali i sabirali. Rumijev sin Sultan Veled je pripremio i sabrao konačnu verziju od 72 predavanja i smirio ih između korica naslovljene knjige.

Zašto je baš ovo djelo toliko značajno i zašto zaslužuje našu punu pažnju? Mnogo je razloga za ovo, a ja ću pobrojati tek neke.

Možda nekonvencionalno, ali bih na prvom mjestu rekao da je sama oprema knjige ukusna, kvalitetna i savremena. Njena forma koju joj je podarila izdavačka kuća „Bookline“ na dostojanstven način reprezentuje njenu sadržinu. Nažalost, mnoga izdanja vjerske literature boluju od lošeg vizualnog identiteta neprimjerenog zahtjevima modernog ljubitelja knjige. Ova je jedna od knjiga vjerske tematike koja baštini savremen estetski izraz što je iznimno važno imamo li u vidu koliko su muslimani klasičnog razdoblja poklanjali pažnje ukrašavanju svojih knjiga.

Nadalje, knjiga *Tajne uzvišenosti* je svojevrsni komentar *Mesnevi*, pa je nezaobilazna u njenom boljem i cjelovitijem razumijevanju. S obzirom na prozni stil i kratkoću predavanja prilagođenija je savremenom čitaocu nego druga njegova djela. Nije nužno iščitavanje cjelokupnog djela da bi se iskusila punina sadržaja. Dovoljno je čitati predavanje po predavanje kao tabletu prije spavanja ili za smirenje u stanju stresa.

Nadalje, u ovom se djelu iznose Rumijeva gnostička učenja, ali ne kao puka teorija lišena zbilje, već kao vlastito religijsko iskustvo i duhovni doživljaj. Oko-

snica oko koje on gradira svoja predavanja sažeta je u njegovim riječima: „Na svijetu postoji jedna stvar koja se nikada ne smije zaboraviti. Ako sve ostalo zaboraviš, a nju ne zaboraviš, nema mjesta strahu; a ako sve urediš, svega se sjetiš i ništa ne zaboraviš, a nju zaboraviš, ništa nisi učinio.“ (Rumi, str. 37) Da bi djelo bilo jasnije ono je prožeto brojnim hikajama, parabolama i metaforama koje nam omogućavaju bolje uvide u sadržaj mističnog iskustva. Radi se o činjenici da ono nije pisano ili govoreno stručnjacima i tankočutnim upućenicima u ezoterijska učenja već običnom svijetu koji, također, treba duhovnu hranu.

Knjiga je obogaćena sjajnim predgovorom iz pera prof. dr. Namira Karahalilovića, koji nam kroz priču o Rumiju prezentira nepoznate i malo poznate predjele perzijske književnosti.

I na kraju. *Tajnama uzvišenosti* Rumi nas uvodi u prostor duhovne sigurnosti, vraća nam izgubljene svjetove smisla koji su nam potrebniji nego hljeb i hrana u ovim tmurnim i duhovno oskudnim vremenima. Zato je ovo nezaobilazno štivo na putu našeg duhovnog uspravljanja.

Samedin KADIĆ

GAZELI AHMEDA HATEMA BJELOPOLJAKA NA ARAPSKOM JEZIKU

Gazeli Ahmeda Hatema Bjelopaljaka na arapskom jeziku, Mirza Sarajkić, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XXXIX, Sarajevo, 2011. godine, str. 156.

Plejada bošnjačkih autora koji su pisali na tri orijentalna jezika, arapskom, perzijskom i turskom (osmanskom) za vrijeme osmanske vladavine u Bosni, svjedoči o učešću Bošnjaka u kulturnim kretanjima tadašnjeg Osmanskog imperija. Iako se učinilo mnogo na polju predstavljanja ovih autora i njihovih vrijednih dijela našoj kulturnoj javnosti, i dalje postoji potreba da se ovi autori i njihova djela interpretiraju u duhu novijih dostignuća u historiji i znanosti o književnosti. Naime, postoji mnogo autora Bošnjaka čija djela nisu dovoljno poznata niti obrađena, baš kao i onih koji su potpuno nepoznati našoj javnosti.

Knjiga *Gazeli Ahmeda Hatema Bjelopaljaka na arapskom jeziku*, Mirze Sarajkića, još je jedna u nizu vrlo važnih i nadasve potrebnih studija o bošnjačkoj književnoj i kulturnoj baštini na orijentalnim jezicima. Studiju je objavio Orijentalni institut